

УДК 332:711

М. Ф. Аверкина,
к. е. н., докторант кафедри менеджменту та маркетингу,
Луцький національний технічний університет

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ МІСТА

M. F. Averkina,
candidate of sciences (Economics), post doctoral student of department management and marketing,
Lutsk National Technical University

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES IN FORMATION OF THE MECHANISM ENSURING URBAN SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Стаття присвячена теоретико-методологічним засадам формування механізму забезпечення стійкого розвитку міста. У статті розкрито сутність механізму забезпечення стійкого розвитку міста, наведено його структуру. Визначено функції, принципи, інструменти означеного механізму. Автором сформовано механізм забезпечення стійкого розвитку міста та розкрито його організаційне супроводження.

Article is devoted to theoretical and methodological principles of formation mechanism ensuring urban sustainable development. The article reveals the essence of the mechanism ensuring urban sustainable development, its structure is given. Functions, principles and tools of mechanism are defined. Author set's up a mechanism ensuring urban sustainable development and reveals its organizational support.

Ключові слова: стійкий розвиток міста, механізм, принципи, інструменти, функції.
Key words: urban sustainable development, mechanism, principles, tools, functions.

ВСТУП

Механізм, який сприяв би забезпеченню стійкого розвитку міст України на сучасному етапі, відсутній. У зв'язку з цим виникає необхідність у формуванні дієвого механізму забезпечення стійкого розвитку міста. Отже, наразі є актуальним формування нового економічно обґрунтованого та екологічно доцільного ефективного механізму забезпечення стійкого розвитку міста, який був би адекватний завданню оптимізації матеріальних та нематеріальних потоків в місті, збільшенні частки його мешканців з доступом до базових інфраструктур міста з одночасним зменшення впливу життєдіяльності міста на навколишнє природне середовище та підтриманням безпеки і забезпеченням динамічної рівноваги.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У працях таких провідних вчених, як З.С. Варналія, О.Б. Ватченка, М.І. Долішнього, І.М. Вахович, З.В. Герасимчук, Т.Л. Желюка, Т.Л. Миронової, Г.В. Саєнка, Д.М. Стеценка, В.М. Трегубчука, В.М. Ільченка запропоновано теоретико-методологічні засади формування окремих механізмів щодо забезпечення стійкого розвитку на регіональному та національному рівнях. Однак, незважаючи на значний науковий доробок, науковцями не повністю вирішено питання, яке пов'язане із формуванням механізму забезпечення стійкого розвитку міста. Варто також зазначити, що на сучасному етапі в науковій літературі сутність та структура механізму забезпе-

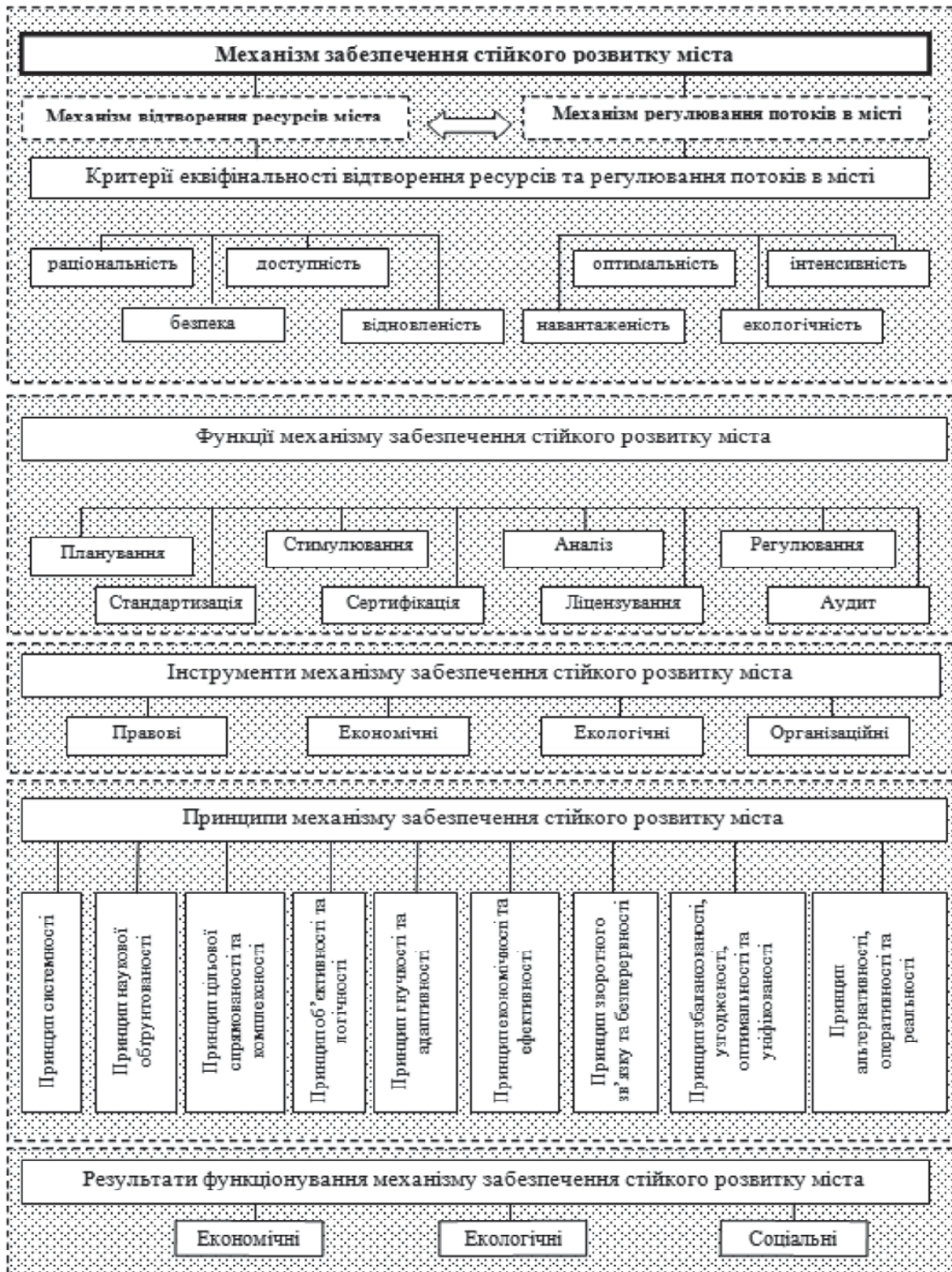

Рис. 1. Структура механізму забезпечення стійкого розвитку міста

чення стійкого розвитку міст не має однозначного тлумачення. Дослідження, які стосуються питань розроблення механізму забезпечення стійкого розвитку міст, свідчать про те, що наукові розробки не дають повного однозначного уявлення

про цілісність та системність означеного механізму.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті полягає у формуванні механізму забезпечення стійкого розвитку міста.

Таблиця 1. Основні критерії, які характеризують процеси відтворення ресурсів та регулювання потоків за закономірністю еквіфінальності

Назва критерію	Походження критерію	Зміст критерію
<i>Відтворення ресурсів</i>		
Рациональність	Концепція стійкого (сталого) розвитку	Узгодження процесів використання ресурсів в місті з їх збереженням в процесі економічної експлуатації при найефективнішому режимі їх відтворення з урахуванням інтересів розвитку господарства.
Безпека	Теорія безпеки	Стан захищеності міста від загроз, який забезпечує його стійкий соціально-економічний розвиток, максимальне збереження та достатнє відтворення природних і трудових ресурсів.
Доступність	Неокласична теорія урбаністики	Відтворення трудових ресурсів залежить від рівня доступу населення міста до базових інфраструктур.
Відновленість	Теорія менеджеризму	Відновлення ресурсів залежить від контролю їх використання та перерозподілу «менеджерами» міста.
<i>Регулювання потоків</i>		
Оптимальність	Теорія просторової організації	Підприємства та інфраструктура міста повинні так розміщуватись, щоб забезпечувати прибутковість та раціональне використання простору міста.
Інтенсивність	Теорія каркасу міст	Регулювання потоків залежить від рівня їх інтенсивності в місті.
Навантаженість	Ноосферна концепція	Потоки, які функціонують у межах зовнішнього та внутрішнього середовища, навантажують простір міста, що потребує регулювання.
Екологічність	Теорія міської екології	Зменшення антропогенного навантаження на систему міста (організація вторинних потоків у вільних від первинних).

* Розроблено автором.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На нашу думку, механізм забезпечення стійкого розвитку міста — це сукупність принципів, функцій та інструментів, які спрямовані на регулювання потоків та сприяють відтворювальним процесам, збільшенню частки жителів, які мають доступ до базових інфраструктур, дають змогу мінімізувати негативний вплив зовнішніх та внутрішніх чинників з одночасним досягненням адекватного рівня безпеки в місті.

Механізм забезпечення стійкого розвитку міста повинен відповідати певним вимогам бути унікальним, містити характерні риси, які відповідають сучасним тенденціям та особли-

Таблиця 2. Функції механізму забезпечення стійкого розвитку міста

Вид функції	Зміст функції
Планування	Планування програм, заходів, які спрямовані на забезпечення стійкого розвитку міста
Стимулювання	Використання нових або посилення діючих стимулів для досягнення стійкого розвитку міста
Аналіз	Системне комплексне дослідження факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, які впливають на стійкий розвиток міста
Регулювання	Погодження інтересів, досягнення компромісів та гармонізація існуючих процесів, які впливають на стійкий розвиток міста
Стандартизація	Розроблення та запровадження уніфікованих інструментів та методик, спрямованих на досягнення стійкого розвитку міста
Сертифікація	Перевірка та документальне підтвердження результатів застосування окремих інструментів
Ліцензування	Дозвіл об'єктам регуляторного впливу здійснювати діяльність у межах забезпечення стійкого розвитку міста
Аудит	Оцінка ефективності механізму забезпечення стійкого розвитку міста

* Авторська розробка.

востям процесів, що існують в містах, забезпечувати умови відтворювальних процесів, перерозподілу ресурсів, їх раціонального використання, регулювання потоків, забезпечувати достатній доступ населення до базових інфраструктур з одночасним зменшенням навантаження на екосистеми міста. Правильно сформований механізм забезпечення стійкого розвитку міста передбачає здійснення всіх заходів, спрямованих на відтворення ресурсів, регулювання потоків та соціально-економічний розвиток міста. Саме такий механізм характеризує дієву систему забезпечення стійкого розвитку міста. Оскільки місто являється складною, динамічною системою, функціонування і розвиток якої залежить від стійкості її функціональних підсистем та стійкості зв'язків між ними, то здійснювати процес управління цією системою необхідно з урахуванням впливу пріоритетного рішення не лише на окремий елемент та сукупність усіх елементів, але й на систему в цілому.

Формуючи механізм забезпечення стійкого розвитку міста варто зазначити, що на вершині ієрархії такого механізму повинні розміщуватись суб'єкти регуляторного впливу (держава та місто), оскільки поведінку фізичних та юридичних осіб, які здійснюють свою господарську діяльність на території міста регулює норма. Регуляторна норма виступає загальнообов'язковою для всієї держави включно з містом, а норми міста — поширюються виключно в межах міста. Такі норми створює Верховна Рада і міська рада. Об'єктом регуляторного впливу є діяльність (здійснюється в межах регуляторної норми) фізичних та юридичних осіб в територіальних межах міста. Структура механізму забезпечення стійкого розвитку міста представлена на рис. 1.

Формуючи механізм забезпечення стійкого розвитку міста варто зазначити, що на вершині ієрархії такого механізму повинні розміщуватись суб'єкти регуляторного впливу (держава та місто), оскільки поведінку фізичних та юридичних осіб, які здійснюють свою господарську діяльність на території міста регулює норма. Регуляторна норма виступає загальнообов'язковою для всієї держави включно з містом, а норми міста — поширюються виключно в межах міста. Такі норми створює Верховна Рада і міська рада. Об'єктом регуляторного впливу є діяльність (здійснюється в межах регуляторної норми) фізичних та юридичних осіб в територіальних межах міста. Структура механізму забезпечення стійкого розвитку міста представлена на рис. 1.

Таблиця 3. Принципи механізму забезпечення стійкого розвитку міста

Принципи	Напрями реалізації принципів
Принцип системності	- Складові механізму забезпечення стійкого розвитку міста повинні бути послідовними, узгодженими та об'єднаними функціональними взаємозв'язками. - Розвиток усіх елементів механізму має бути взаємопов'язаний, взаємоузгоджений, що сприятиме забезпеченню формування оптимальної пропорційності.
Принцип наукової обґрунтованості	- Використання науково обґрунтованих та перевірених на практиці методів та інструментів забезпечення стійкого розвитку міста. - Врахування закономірностей відтворення ресурсів та регулювання потоків. - Інструменти механізму забезпечення стійкого розвитку міста повинні враховувати тенденції розвитку міста, науки та техніки.
Принцип цільової спрямованості та комплексності	- Орієнтація на забезпечення відтворення ресурсів та регулювання потоків. - Забезпечення максимальної ефективності системи управління щодо забезпечення стійкого розвитку міста. - Імплементация інструментів економічної, екологічної та соціальної спрямованості на забезпечення відтворення ресурсів і регулювання потоків.
Принцип об'єктивності та логічності	- Вивчення об'єктивних закономірностей розвитку міста. - Використання наукових висновків та інформації стосовно забезпечення стійкого розвитку міста мають бути точними, обґрунтованими, надійними, достовірними та науково аргументованими. - Реалізація завдань щодо забезпечення стійкого розвитку повинна передбачати дотримання чіткої послідовності
Принцип гнучкості та адаптивності	- Створення структури механізму забезпечення стійкого розвитку міста, яка забезпечить здатність пристосовуватися до змін, викликаних з боку зовнішнього та внутрішнього середовища міста. - Формування системи моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища міста.
Принцип економічності та ефективності	- Забезпечення ефективного та раціонального використання ресурсів у місті. - Створення дієвої інноваційної, інвестиційної та маркетингової політики в місті. - Забезпечення інтересів соціальних груп.
Принцип зворотного зв'язку та безперервності	- Постійне спостереження за результатами забезпечення відтворення ресурсів та регулювання потоків і співставлення із запропонованою регуляторною нормою. - Попередження негативного впливу чинників на забезпечення стійкого розвитку міста. - Забезпечення стійкого розвитку в місті повинно здійснюватися постійно та безперервно. - Вчасне коригування та уточнення розроблених стратегічних засад управління щодо забезпечення стійкого розвитку відповідно до викликів зовнішнього середовища.
Принцип збалансованості, узгодженості, оптимальності та уніфікованості	- Забезпечення стійкого розвитку міста передбачає використання інструментів за результати діагностики. - Гармонізація окремих дій органами місцевого самоврядування та інструментів з метою забезпечення комплексності в процесах відтворення ресурсів та регулювання потоків - Використання логістичних підходів у процесі регулювання потоками міст. - Формування стратегій взаємодії міста, регіону та держави. - Узгодження інтересів жителів міста, суб'єктами господарювання та органів місцевого самоврядування в руслі забезпечення стійкого розвитку міста. - Узгодження інтересів міста, регіону та держави. - Розроблені, запропоновані, затверджені норми та стандарти щодо забезпечення стійкого розвитку міст України мають бути єдиними для всіх міст України.
Принцип альтернативності, оперативності та реальності	- Забезпечення вибору із сукупності системи засобів управління, сценаріїв розвитку та інструментів у процесі забезпечення стійкого розвитку міста. - Орієнтація рішення на різні сценарії стійкого розвитку міста. - Скорочення витрат часу на розроблення, прийняття та реалізацію управлінських рішень. - Цілі, які спрямовані на забезпечення відтворювальних процесів та регулювання потоків у місті мають бути реальними та адекватними.

* Розроблено автором.

Відповідно до даних рис. 1 механізм забезпечення стійкого розвитку міста включає механізм відтворення ресурсів та механізм регулювання потоків, які ґрунтуються на критерії еквіфінальності. Критерії еквіфінальності відтворення ресурсів та регулювання потоків передбачають: раціональність, доступність, безпеку, підновленість, оптимальність, інтенсивність, завантаженість, екологічність, які сформовані відповідно до існуючих теорій (табл. 1).

Формування механізму забезпечення стійкого розвитку міста передбачає визначення його основних функцій. На нашу думку, основними функціями забезпечення стійкого розвитку є: планування, стимулювання, аналіз, регулювання, стандартизація, сертифікація ліцензування та аудит.

Функції механізму забезпечення стійкого розвитку міста впливають із визначення сутності стійкого розвитку міста, а саме вони спрямовані на регулювання потоків, відтворення та

Рис. 2. Механізм забезпечення стійкого розвитку міста

Розроблено автором.

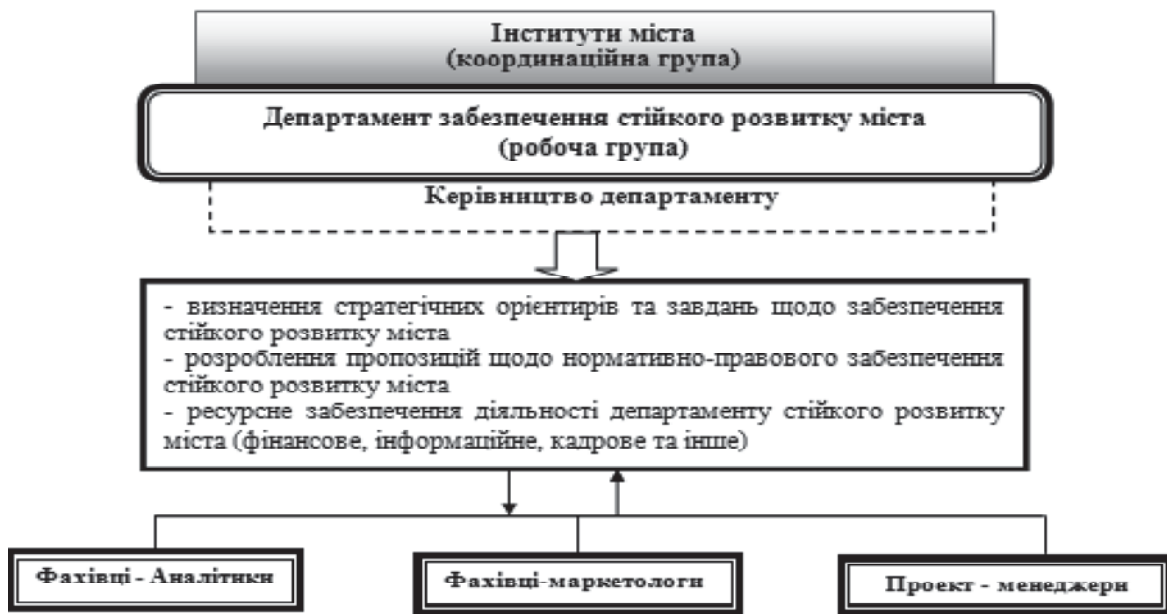

Рис. 3. Організаційне супроводження механізму забезпечення стійкого розвитку міста

Розроблено автором.

раціональне використання ресурсів, забезпечення доступу населення до базових інфраструктур і досягнення відповідного рівня безпеки з метою задоволення потреб сучасних і прийдешніх поколінь. На нашу думку, доцільно виділити наступні функції механізму забезпечення стійкого розвитку міста (табл. 2).

Механізм забезпечення стійкого розвитку міста повинен включати сукупність інструментів, які нами визначено: правові, економічні, екологічні та організаційні.

Механізм забезпечення стійкого розвитку міст повинен формуватися на положеннях сформованих принципів. На нашу думку, принцип виступає першоосновою в процесі побудови механізму забезпечення стійкого розвитку міста. Положення певної окремої теорії формуються на засадничих принципах, які визначають її закономірність. Тому, під принципом формування механізму забезпечення стійкого розвитку міст будемо розуміти сукупність положень та правил в системі управ-

ління, які спрямовані на забезпечення стійкого стану міст. Принципи механізму забезпечення стійкого розвитку міста представлено в табл. 3.

Механізм забезпечення стійкого розвитку міста представлений на рис. 2.

Означений механізм базується на основі концепції відтворення ресурсів та регулювання потоків, яка передбачає організацію зазначених процесів з урахуванням критеріїв екіфіціальності. У результаті проведення контролю зазначених процесів згідно з установленними критеріями та з урахуванням чинників впливу на стан стійкого розвитку міста необхідно визначити напрями забезпечення стійкого розвитку міста. З цієї метою засадничим є формування стратегічних засад управління стійким розвитком міста. Крім того, необхідно забезпечити ефективний відбір інструментів забезпечення стійкого розвитку міста, сформуванню напрямів логістичної координації забезпечення стійкого розвитку міста. Також важливим інструментом забезпечення стійкого розвитку міста є "зелена" логістика, а це в свою чергу, зумовлює необхідність в її інституційному забезпеченні. Такі заходи дозволять підвищити ефективність відтворення ресурсів та регулювання потоків, що відобразатиметься на рівні стійкого розвитку міста.

Необхідною умовою реалізації запропонованого механізму забезпечення стійкого розвитку міста є його організаційне супроводження, яке представлено на рис. 3.

Інститути міста виступають координаційною групою реалізації принципів забезпечення стійкого розвитку міста, до таких інститутів нами віднесено: міську раду, міське господарство, громадські організації, регіональні фінансові компанії, бізнес-інкубатори, технопарки, технополіси, благодійні фонди, венчурні та гарантійні фонди, вищі навчальні заклади.

Робочою групою (департамент забезпечення) повинні визначатись стратегічні орієнтири та завдання щодо забезпечення стійкого розвитку міста, розробляти пропозиції щодо нормативно-правового забезпечення стійкого розвитку міста та здійснюватись ресурсне забезпечення діяльності департаменту стійкого розвитку міста.

При цьому фахівці-аналітики повинні збирати та обробляти інформацію щодо стійкості системи міста і здійснювати контроль вихідної інформації за результатами роботи механізму забезпечення стійкого розвитку міста. Завдан-

ня фахівців-маркетологів полягає в моніторингу зовнішнього середовища розвитку міста та дослідженні зарубіжного досвіду забезпечення стійкого розвитку міста. Проект-менеджери покликані обґрунтовувати інструменти механізму забезпечення стійкого розвитку міста, пошук можливих напрямів і розробок необхідних інструментів з метою забезпечення стійкого розвитку міста та впровадження затверджених інструментів означеного механізму. Взаємозв'язки між фахівцями і керівництвом департаменту повинні бути зворотними, що свідчитиме про безперервність функціонування механізму забезпечення стійкого розвитку міста.

ВИСНОВОК

На нашу думку, механізм забезпечення стійкого розвитку міста слід розглядати в сукупності всіх його складових з обов'язковим урахуванням кінцевого результату. У сфері забезпечення відтворювальних процесів, перерозподілу та раціонального використання ресурсів в місті, досягнення прийняттого рівня безпеки в місті, механізм забезпечення стійкого розвитку міста має власну специфіку формування та розвитку. Вважаємо, що передумовою забезпечення оптимізації потоків, відтворювальних процесів, перерозподілу та раціонального використання ресурсів, досягнення прийняттого рівня безпеки в місті є формування свідомої діяльності як населення, так і суб'єктів господарювання міста, діяльність яких повинна бути спрямована на раціоналізацію досліджуваних процесів, а держава в свою чергу на основі нормативно-правової бази повинна стимулювати забезпечення стійкого розвитку в місті.

Література:

1. Герасимчук З.В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону: монографія / З.В. Герасимчук, І.М. Вахович. — Луцьк: Вид-во ЛДТУ, 2002. — 248 с.
2. Герасимчук З.В. Стимулювання сталого розвитку регіону: теорія, методологія, практика: монографія / З. В. Герасимчук, В.Г. Поліщук. — Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2011. — 516 с.
3. Ватченко О.Б. Механізм забезпечення сталого розвитку регіонів України / О.Б. Ватченко, В.М. Ільченко // Науковий вісник НАТУ України. — 2011. — Вип. 21.19. — С. 205—212.

Стаття надійшла до редакції 13.04.2013 р.